

ER
R
T
R
O
R

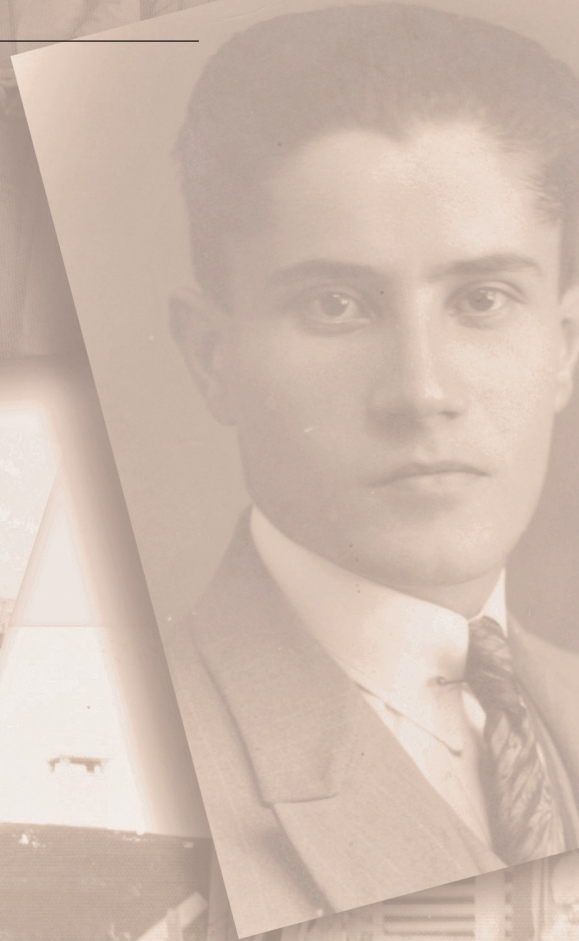

Vakıf Restoratör Mimarlarından

SÜREYYA YÜCEL

(1903-1970)

Erdem Yücel | Emekli Öğr. Gör.

Aile bireylerini konu alan yazılarda, yazarın ne kadar objektif olabileceği tartışılır. Aile bireyleri içerisinde öyle kişiler vardır ki, onlarla ilgili anılar, yaşamları boyunca neler yaptıkları bir gün unutulur. Toplum olarak anı veya otobiyografi yazma gibi âdetimiz olmadığından çoğu değerli insan unutulup gitmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğünde uzun yıllar restoratör mimar olarak görev yapan, Türk kültürünün, sanatının önemli eserlerini restore eden babam ile ilgili bu yazıyı yazarken elimden geldiğince objektif olmaya çalıştım.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, Osmanlı'dan arta kalan Evkaf Nezareti'nin kaldırılmasından sonra onun görevlerini yerine getirmesi için Vakıflar Umum Müdürlüğü (Vakıflar Genel Müdürlüğü) kurulmuştu. Yeni kurulan Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün başlıca görevleri arasında Osmanlı döneminden kalan vakıf mallarının yönetimi, vakıf paralarının kullanımı, sosyal yardımların yanı sıra mülkiyetinde olan arazilerin, zeytinliklerin ve kaynak sularının işletilmesi vardı. Ancak Evkaf Nezareti'nden arta kalan kadroların eski eserleri koruma yönünden yeterli olduğu da söylenemezdi.

Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında Balkan ve I. Dünya Savaşlarından ötürü dini yapılar, vakıf kökenli eserler uzun süre kendi yazgılarıyla baş başa bırakılmışlar, çoğu da yıkılmaya yüz tutmuştu. Vakıflar Umum Müdürlüğü, eski dönemlerden kalan anıtların onarımını yaparak yıkılmalarını önlemek ve daha nice yıllar ayakta kalabilmelerini sağlamakla yükümlüydü. Cumhuriyetin ilk yıllarında görevlerini hakkıyla yapabilecek yönetim kadrolarına ve onları tamamlayacak restoratör mimarlara da büyük ihtiyaç vardı.

Onarım ve korumacılıkta, konusunun uzmanı olarak yetişmiş mimarlar kadar bilgili ve deneyimli müteahhitler de aranıyordu. Y.Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi¹ ve Alâeddin Özaktaş² (1875–1947) gibi mimarlık eğitimi almış müteahhitlerin yanı sıra diplomasız, babadan görme bilgi ve beceriyle işleri yürütmeye çalışan, zaman zaman yanılıya düşen müteahhitler de vardı. Ancak o yıllardaki gayrimüslim usta ve işçilerin beceri ve görüşleri de hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

Türkiye'de mimari ve güzel sanatlar başta olmak üzere ilk eğitim Osman Hamdi Bey'in 1882'de kurduğu Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane'de başlamış, böylece ilk kez mimari, heykel ve resim gibi güzel sanatların bilimsel eğitimine önem verilmiştir. Üniversite reformu sırasında 1926'da Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştürülen bu okuldan yetişen mimarların batının çeşitli üsluplarını tam anlamıyla ne kadar benimsediklerini söyleyebilmek de pek kolay değildir. Bu dönemde yetişen mimarlar Osmanlı Klasik Mimarisini en ince ayrıntısına kadar incelemiş, bazıları da Neo-Klasik üsluba çok daha yakınlık duymuştur. Bazen de yapımını üstlendikleri binalarda her iki üsluptan esinlenerek yerine göre farklı uygulamalar yapmışlardır. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan resmi devlet dairelerinde, istasyon binalarında, vapur iskelelerinde, okullarda Neo-Klasik üslubun ağırlık kazandığı açıkça görülür. Bununla beraber Neo-klasik üslubu yansıtan yapılarda geniş girişlere, yerli yersiz sütunlara, fonksiyonu olmayan kulelere yer verilmiş, çini panolar, kûfi yazılı frizler de onarı tamamlamıştır³.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün 18 Şubat 1927'de Konya ziyareti sırasında tarihi anıtların perişanlığı ortaya çıkmıştır. Atatürk, Mevlana Müzesini ziyarete açarken "Ace-

1 Ekrem Hakkı Ayverdi için bkz; Reşat Ekrem Koçu, "Ayverdi Ekrem" mad. İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, C.3, s.1663; Anonim, Ayverdi, Ekrem Hakkı" mad. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı, İstanbul 1994, C.1, s.498–499; İ. Aydın Yüksel, "Ayverdi, Ekrem Hakkı" mad. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, C.4, s.25; Aydın Yüksel, Türk Mimari Tarihi Araştırmacılığı ve Ekrem Hakkı Ayverdi", Vakıflar Dergisi, 1988, S. XX, s.483–487.

2 Alâettin Özaktaş için bkz; Asım Kömürcüoğlu, "Mimar Alaettin Özaktaş İçin" Arkitekt, İstanbul 1947, S.189–190, s.221–222; Erdem Yücel, "XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarları (1875–1947) Alaettin Özaktaş" Bizim Anadolu Gazetesi (17.8.1971).

3 Bkz.; Erdem Yücel, Cumhuriyetten Günümüze Restoratör Mimarlar"60 Yaşında Sinan Genim'e Armağan Makaleler, İstanbul 2005. s.730–749; Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmalarını Yürüten Mimarlar" Vakıflar Dergisi, İstanbul 1998, S.XXVII, s. 231- 240.

Solda Süreyya Yücel'in ilkokul; sağda üniversite diploması

le ve önemlidir” kaydı ile Başbakanlığa çektiği telgrafında Konya'dakiler başta olmak üzere, Anadolu'daki tarihi anıtların zaman kaybedilmeden onarılmasını istemiştir⁴. Bu tarihi telgrafın ardından Anadolu'daki Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemi eserleri olanaklar doğrultusunda onarılmaya başlanmıştır. Bununla beraber o yıllarda anıtları onaracak mimarların işleri hiç de kolay değildi. Başvuracakları kaynak kitaplar yok denilecek kadar azdı. Onarım sırasında karşılaştıkları sorunlar, parça problemlerini çözebilecek, bugün olduğu gibi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları, üniversitelerin konuyla ilgili bölümleri yoktu. Yalnızca İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde Eski Eserleri Koruma Encümeni ile onun arşivi vardı. Mimari ve sanat tarihi içerikli yayınlar son derece yetersizdi. Türkiye'ye gelen, konusunda uzmanlaşmış birkaç yabancı mimar dışında başvuracakları kişiler de bulunmuyordu. Yalnızca

Türkiye'ye geldiği sürelerde en çok Prof.Dr.Albert Gabrielle başvuruluyordu. Kısacası o günün mimarları yıkılma aşamasındaki bir yapıyı orijinaline uygun biçimde yenilmeye çalışırken, kendi bilgi ve becerileriyle baş başaydılar. Alacakları kararlarda yalnızdılar. Bu ortamda yapılan onarımlarda dikkati çekecek yanlışlığa rastlanılmaması, onların iyi bir eğitim aldıklarını, işlerinde de son derece özenli çalıştıklarını göstermiştir Bunun yanı sıra kendilerinden önceki mimarlardan, Neo-Klasik Türk Mimarisinin öncüleri Ali Talat Bey⁵ (1869–1922) ile Kemalettin Bey'i⁶ (1871–1927) çok iyi etüt ettikleri de anlaşılmaktadır.

Mimar Süreyya Yücel'in Yaşamı

Cumhuriyetin ilk yarım yüzyılı içerisindeki onarımlarda emeği geçen mimarlardan Süreyya Yücel⁷, İstanbul'un mistik semtlerinden Sultanahmet, Şehsuvarbey Mahallesi'nde

- 4 Mehmet Önder, "Atatürk ve Müzeler" Türkiye'miz, Ak Yayınları, İstanbul 1973, S.11, s.3; Erdem Yücel, Türkiye'de Müzecilik, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1999, s. 70–71; Ferruh Gerçek, Türk Müzeciliği, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999, s.152–153.
- 5 Ali Talat Bey için bkz; Erdem Yücel, "Mimar Ali Talat Bey 1869–1922" Bizim Anadolu Gazetesi, (14.9.1971); Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslubunu Sürdüren Restoratör Mimarlar" I. Milli Türkoloji Kongresi, Tebliğler, İstanbul 1980.
- 6 Kemalettin Bey için bkz; Yıldırım Yavuz, Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık dönemi, Ankara 1981; Yıldırım Yavuz, "Mescid-i Aksa ve Mimar Kemalettin" 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Ankara 1995, III, s.471-485; Sedat Çetintaş, "Mimar Kemalettin: mesleği ve Sanat Ülküsü, Güzel Sanatlar, İstanbul 1944, S.5, s.160-173; Özlem Ergün-Metin Keskin, "Mimar Kemalettin ve yapıtları" Arkitekt, İstanbul 1994, S.413, s.60-75; Ahmet Vefa Çobanoğlu-Özkan Ertuğrul, "Kemalettin Bey" mad. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2002, C.25, s. 230-231.
- 7 Süreyya Yücel için bkz; Anonim, "Yücel Süreyya" mad. Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul 1987, C.15, s.9257; Anonim "Yücel Süreyya" mad, Büyük Meydan Larousse, İstanbul 1985, C.20, s.12655; Anonim "Yücel Süreyya" mad, Meydan Larousse, İstanbul 1976, Ek Cilt, s.924; Anonim "Yücel Süreyya" mad., Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1995, C.8, s.484-485; Anonim, "Süreyya Yücel, Arkitekt, İstanbul 1970, S.338, s.94; Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslubunu Sürdüren Restoratör Mimarlar" I. Milli Türkoloji Kongresi, İstanbul 1980, s.474-476; Erdem Yücel, "XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarları; Süreyya Yücel" Bizim Anadolu Gazetesi (31.8.1971); Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Süreyya Yücel" Yapı, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul 2004, S.272, s.83-86

Yedek subay olarak yaptığı askerlik dönemine ait bir fotoğraf

Süreyya Yücel eşi ile

Bir aile fotoğrafı

1903 yılında dünyaya gelmiştir. Osmanlı dönemi mutasarrıfı, Cumhuriyet dönemi Tapu Kadastro Müdürlerinden Mehmet Sait Efendi ile ilk kadın öğretmenlerden Hacer Hanım'ın oğludur. Mehmet Sait Efendi, Batum'da görev yaparken Enver Paşa ile yakınlık kurmuş, Cumhuriyetin

ilanından sonra mutasarrıflıktan alınarak tapu müdürlüğü görevine getirilmiştir.

I.Dünya Savaşının acılarıyla dolu sıkıntılı günlerini yaşayan küçük yaşta Süreyya, babasının mutasarrıf olduğu Bingazi'yi İtalyanların işgal etmesi üzerine diğer devlet

1966 yılında çekilmiş bir fotoğrafta Samatya-Davutpaşadaki evinde Süreyya Yücel

memurlarıyla birlikte esir edilmiştir. İtalya'da Feyyum'da babasıyla birlikte bir süre kaldıktan sonra İstanbul'a gönderilmiştir. Küçük yaşlarda evlerinin yakınındaki Cinci Meydanında kurulan talimgâhlarda Çanakkale'ye gönderilecek askerlerin eğitimlerini izlemiştir. Bundan sonraki yıllarda Mahmut Paşa Numune Mektebinde, Vefa Sultanisi'nde eğitimini sürdürmüştür. Küçük yaşlarda denizci olma arzusuyla Denizcilik Okulu sınavlarına katılmış, ancak beden eğitimi sınavında başarısız olunca bu hayali gerçekleşmemiştir. Ardından Sanayi-i Nefise'nin (Güzel Sanatlar Akademisi) Mimarlık Bölümüne girmiş, onun yanı sıra Ticaret Mektebi ile Medreset'ül Hattatıne de devam etmiştir. İlerideki yıllarda orada aldığı eğitimin üzerine eğilememiş, yalnızca mimarlıkta yoluna devam etmiştir.

Sanayi-i Nefise'de eğitimini sürdürürken babası emekliye ayrılmış, emekli ikramiyesi ile Kuzguncuk Nakkaştepe'de (bugün hala ayakta olan) satın aldıkları köşke yerleşmişlerdir. Sanayi-i Nefise'de mimarlık eğitimi alırken diğer yandan da Beykoz Cezayirli Ahmet Paşa İlkokulu'nda beden eğitimi öğretmenliğine başlamıştır. O günlerin ulaşımı göz önüne alınacak olursa, Kuzguncuk ile Beykoz arasında gidip gelmesinde bir tuhaflık olduğu görülür. Gerçekten Beykoz'daki beden eğitimi öğretmenliği göstermelik bir görevdi. Anadolu'ya silah kaçırarak Milli Mücadele örgütü içerisinde çalışıyordu. Nitekim Cumhuriyetin ilanından sonra Milli Mücadeleye katkısı memuriyet siciline işlenmişti. Ne gariptir ki, babası padişah taraftarı, oğlu ise sözcüğün tam

Süreyya Yücel, Fatma Uluengin ile şantiyede

Bir onarım çalışması sırasında

anlamıyla cumhuriyetçi ve Atatürk ilkelerini benimsemiş bir kişiydi (Söylemez 2001: 8-11). Süreyya Yücel Sanayi-i Nefise'yi bitirdikten sonra (1926) İstanbul'da 1926-1927 yıllarında kısa süreliğine Adalar (1927) ve Trabzon Maarif Eminliği (1928-1929) kadastro ressamı ve mühendisliği yapmıştır.

Ankara'da Görev Alması

Cumhuriyetin ilanından sonra Ankara'nın yeniden planlanıp yapılanması gündeme gelmişti. O yıllarda Ankara'da Guilio Mongeri, Clemens Holzmeister, Hermann Jansen gibi batılı mimarların yapıları birbirini izliyordu. Yeni yapılanmalarda batı mimarisi kadar Neo-Klasik mimarinin de ağırlık kazandığı görülüyordu. Tekel Başmüdürlüğü, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, Türk Ocakları ve Etnografya Müzesi, İş Bankası gibi yapılar da bunların başında geliyordu. Yeni Türkiye Cumhuriyetinin başşehri, Prof. Hermann Jansen'in hazırladığı plana göre batılı bir görünüm kazanıyordu. Bu dönemde Süreyya Yücel de Ankara'ya giderek Şehremaneti İnşaat ve Mimari Şube Müdürlüğü'nde görev almıştır (1927-1928). Ankara'nın imarı ve kadastro çalışmalarını yaparken diğer yandan da Kara Harp Okulu'nun yapımında Clemens Holzmeister'in yanında yer almıştır (1930-1935). Ayrıca bağ köşkünden Çankaya Köşkü'ne dönüştürülen yapıda da C.Holzmeister ile birlikte çalışmıştır (1931-1932).

Maraş Uzunluk Caddesi'ndeki çalışmalarda Süreyya Yücel, 1935

Cumhuriyet Balosunda Maraş kıyafeti ile Süreyya Yücel

İstanbul'a Dönüşü, Afyon ve Maraş'ta Görev Alması

İstanbul'da bir ailenin çocuğu olması ve doğup büyüdüğü yerlerin hasretini çekmesinden ötürü İstanbul'a dönmüş, Sultanhamam Camıcabaşı Hanı 12 No'da mimarlık ve müteahhitlik bürosu açmış, ancak bunda başarılı olamamıştır. Ankara'da mesleki yönden çok iyi bir konumda olmasına rağmen, oradan ayrılması yaşamındaki bir yanıltı...

Halıcıoğlu Yedek Subay Okulu'nda askerlik eğitimi aldıktan sonra Tekirdağ'da askerliğini tamamlamış (1930-1931), ardından Afyon İdare-i Hususiyeye mimar olarak atanmıştır (1931-1933). Afyon'daki görevi onun yaşamının dönüm noktası olmuştur. O sırada Afyon valisi Fahrettin Kiper ile tanışma olanağını bulmuş ve kendisiyle yakınlık

kurmıştır. Afyon'da Cumhuriyet ilk mektebi, Dinar mektebi başka olmak üzere çeşitli okulların yapımını üstlenmiştir. Sonra da hazırladığı planları bir albüm haline getirmiştir⁸. Afyon Gecik Hamamı ile fidanlığı, hapishane ve tutukluların çalıştırılma evi, jandarma binası, çocuk bahçesi, içme suyu tesisleri de oradaki yapılarıdır (Kiper 1945).

Fahrettin Kiper'in Afyon'dan Maraş valiliğine atanması üzerine, onun isteği doğrultusunda Maraş'a belediye mimarı olmuştur (1933-1935). Maraş'ta yeni düzenleme ve imar çalışmalarını yapmış, bir yandan tarihi yapıları onarıırken, diğer yandan da Uzun Oluk Caddesini açmıştır. Bu sırada oradaki kapalı çarşının yıkılmasının üzüntüsünü bütün yaşamı boyunca çekmiş, "kapalı çarşığı yıkmakla büyük yanlış yaptım" demekten de kendisini alamamıştır. Kuşkusuz, o yıllarda sanat eğitiminin henüz yerleşmemiş olmasının, bu konudaki eğitim eksikliğinin de büyük payı olmuştur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde Göreve Başlaması

Fahrettin Kiper'in Maraş valiliğinden ayrılması üzerine bir süre Belediye Başkanlığına vekâlet etmiş, ardından Ankara'ya dönerek Milli Müdafaa Vekâleti (Savunma Bakanlığı) İnşaat Şubesi mimarı olmuştur (1935-1937). Kader birliği ettiği Fahrettin Kiper, Vakıflar Umum Müdürü olunca, birlikte çalıştığı ve aralarında iyi bir dostluk kurulan Süreyya Yücel'i İstanbul Vakıflar Teşkilatında da görevlendirmek istemiştir. O da bu teklifi düşünmeden kabul etmiş ve İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü Heyeti Fenniyesi'nde göreve başlamıştır. Ne var ki, Milli Müdafaa Vekâletinden izin almadan ayrılmasından ötürü firari sayılmış ve tutuklanarak mahkemeye verilmiş, daha önce suçu olmadığından da, mahkeme heyetince beraatine karar verilmiştir.

Vakıflardaki Onarım Çalışmaları

Süreyya Yücel'in mimari eskizlerinde, çizimlerinde güçlü bir perspektif anlayışı ile resim bilgisi olduğu açıkça görülür. Belki de Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki Ressam Çallı İbrahim'in bunda büyük payı olmuştur. Restoratör

8 İlk Mektep Planları Albümü, Maarif Vekâleti İlk Tedrisat Dairesi, Ankara 1933.

Ortaköy Defterdar Camiinin onarımı

Süleymaniye Camii

Babaeski Cedit Valide Camii

Edirne-Havsa Bedesteni

mimar olarak kişiliği vakıflarda ortaya çıkmıştır. Mimar Kemalettin, Ali Talat Bey ve Mimar Vedat Tek'in üslubunu sürdürmeye çalışmıştır.

Mimar Kemalettin Bey'in başkanlığında kurulmuş olan Evkaf Nezareti Fen Heyetinde görev almış olan Nihat Niğizberk⁹ (1878–1945) ve yine aynı ekolü benimsemiş, Şişli Camisi mimarı Vasfi Egeli¹⁰ (1890–1962) gibi mimarlarla birlikte çalışma olanağını bulmuştur. Bu durum restoratör mimar olarak yeteneğinin daha da artmasında büyük etken olmuştur. Vakıfların Ankara'daki onarımlarını yürüten Nihat Niğizberk'in ölümünden sonra onun yerine geçmesi istenmişse de İstanbul'a olan aşırı tutkusundan ötürü bu görevi üstlenmemiştir.

Bunda doğru mu yoksa yanlış mı karar vermiştir; bilemeyiz...

İstanbul'daki görevini sürdürmüş, Vasfi Egeli'nin yönetimindeki fen heyetinde önemli anıtları onarmıştır. Bunların arasında Süleymaniye Külliyesi, Fatih Cami ve Külliyesi, Yeni Cami, Yeni Cami Hünkâr Kasrı, Atik Ali Paşa Camisi, Fethiye Camisi, Üsküdar Şemsi Paşa Külliyesi, Hırka-i Şerif Camisi, Şehzadebaşı Camisi, Beyazıt Camisi, Eyüp Zalmahmut Paşa Camisi gibi anıt eserler bulunuyordu. O dönemde

İstanbul dışında Edirne Selimiye Camisi, Üç Şerefeli Cami, Babaeski Cedit Ali Paşa Camisi, Lüleburgaz Kadı Ali Bey Camisi ve Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesinin de restorasyonlarını üstlenmişti.

Restorasyonunu üstlendiği anıtlar arasında Üsküdar Şemsi Paşa ve çok daha sonraki yıllarda Manisa Muradiye Külliyesi ile Bursa Ulu Camisinin ayrı bir yeri vardır. Yıkılmak üzere, âdete kaderine terk edilmiş, yalnızca beden duvarlarıyla kısmen kubbesi ayakta kalabilmiş Üsküdar Şemsi Paşa Camisini adeta yeniden yapmıştır. Yapı topluluğunun onarımına 1940 yılında başlamış ve iki yıl içerisinde tamamlamıştır. Onarım çalışmalarında çeşitli güçlüklerle karşılaşmışsa da Mimar Sinan üslubundan ayrılmadan yapı topluluğunu orijinal biçimiyle ortaya çıkarmasında etken olmuştur. Şemsi Paşa Camisinin ana mekânını örten ve her an yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan kubbedeki çatlakları çıralı çam takozlarla sağlamlaştırmış, ana duvar taşlarının yüzde yetmiş beşini yenilemiş, kalanlar üzerinde de çürütme tekniğini uygulamıştır. Yıllar sonra, onarım sırasında kubbenin her an yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ve bu yüzden çoğu geceyi uykusuz geçirdiğini, gün ağarır ağarmaz da Üsküdar'a koştuğunu söylemiştir¹¹.

9 Nihat Niğizberk için bkz: Vasfi Egeli, "Mimar Nihat Niğizberk" Arkitekt, İst. 1946, S. 169–170, s. 44–45.

10 Vasfi Egeli için bkz: Erdem Yücel, "Egeli Vasfi" mad. İstanbul Ansiklopedisi İstanbul 1968, C IX, s.4955-4956; Erdem Yücel, "Egeli Vasfi" mad, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı., İstanbul 1994.s.135-136.

11 Erdem Yücel, "Şemsi Paşa Külliyesi" Arkitekt, İstanbul 1969, S. S.336, s.157–160; İ. Hakkı Konyalı, Koca Sinan'ın Ahır Yapılan Son Eseri" Tan Gazetesi (7, 4. 1938), İ.Hakkı Konyalı, "Şemsi Paşa Külliyesi" Yeni İstanbul Gazetesi (3.1.1967 – 4.1.1967); İ.Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi, İstanbul 1976, C.I, s.281–292.

Manisa Ulu Camii restorasyonu (20.12.1953)

Yeniden Askere Alınışı ve Çakmak Hattı

II. Dünya Savaşı yıllarında üsteğmen rütbesiyle iki kez askere alınmış, önce Kırklareli'nde, ordunun İstanbul'u Almanlara karşı savunmak için geriye çekilmesi üzerine, Büyükçekmece'de görev yapmıştır. Türkiye'nin zor günlerinde, İstanbul halkının büyük bir kısmı Anadolu'ya göç etmiş, şehrin nüfusu 600.000'e inmiş, müzelerdeki önemli eserler de Niğde ve Konya'da koruma altına alınmıştır.

Korgeneral Kemal Balıkesir'in yanında Büyükçekmece'den Saros Körfezi'ne kadar uzanan, olası Alman saldırısına karşı Çakmak Hattını oluşturan makineli tüfek ve top mevzilerinin yapımını üstlenmiştir. Devrin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü mevzileri yerinde görmüş ve dayanıklılığını ölçmek üzere top- larla mevzileri dövdürmüş ve hattın hiçbir zarar görmeyişinden son derece memnun kalmıştır. Bunun üzerine İsmet İnönü tarafından taltif edilmiştir. O günlerde çok küçük yaşta olmama rağmen anımsadığım bazı olaylar vardır. Bu olayların başında da babam eve geldiğinde üzerindeki subay üniformasını çıkarmadan, generalden gelecek haberi beklemesi gelir. Nitekim hemen her gece yarısı generalin postası gelir, babamı alıp götürdü. Ölümüne kadar Kemal Balıkesir ile dostluğu sürmüştür.

Manisa Vakıf İş Hami restorasyon çalışmaları

Vakıflara Yeniden Dönüş

II. Dünya Savaşının sona ermesinden sonra yeniden İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'ndeki görevine dönmüş ve emekliye ayrılana kadar restorasyon çalışmalarını sürdürmüştür.

Vakıflar Genel Müdürlüğünden Fahrettin Kiper'in emekli oluşundan sonra atanan Hakkı Kamil Beşe ile anlaşamamıştır. O sırada yeni Genel Müdürle anlaşmazlığa düşen Vasfi Egeli teşkilattan ayrılmış ve yerine bir süre Süreyya Yücel bakmıştır. Hakkı Kamil Beşe'nin V.Egeli ile S.Yücel'i eski genel müdürün yakını olarak görmesi aralarında sorunlar çıkmasının nedenidir. V. Egeli teşkilattan ayrıldıktan sonra Süreyya Yücel'i Bitlis'e Vakıflar Müdürü olarak atamak istemiştir. Ne var ki, askerliği sırasında Çakmak Savunma Hattını yaparken, sıkıntılı günler geçirmesinden ötürü şeker hastalığına yakalanmış ve tam teşekküllü hastanelerin olduğu yerde görev yapabilir diye heyet raporu alması yüzünden Bitlis'e yapılan ataması gerçekleşmemiştir. Sırası gelmişken belirtmekte yarar var; O güne kadar da Vakıflarda teknik nitelikte bir kişinin Vakıflar Müdürü olarak atanması görülmemiş bir olay değildi. Bitlis'e gidemeyince bu kez tam teşekküllü hastanesi olan Trabzon ve çevresindeki cami ve mescitlerin onarımıyla görevlendirilmiş, bir yıl orada kalarak onarım çalışmalarını sürdürmüştür. Ancak elimizde orada hangi yapıları restore ettiği konusunda bilgi ve belgemiz bulunmamaktadır.

Türkiye'de siyasi ortamın değişmesi, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Vakıflar'da restorasyonları sürdüreceği çok az sayıda mimar kalmıştı. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne Orhan Çapçı'nın atanmasından sonra yeni bir yapılmaya gidilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü İnşaat Dairesinin başına Y.Mimar Faruk Çeçen getirilmiş, Mühassıs Müşavir olarak Y. Mimar Ali Saim Ülgen¹² atanmıştır. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü Fen heyetinde ise Y.Mimar Ecvet Aşkan'ın yönetiminde genç mimarlardan Cahide Tamer (Yücel 2004: 91-94), Hüsrev Tayla, Hasan Ergezen, Fatin Uluengin, Ertuğrul Eğilmez'den oluşan yeni bir ekip kurulmuştur.

12 A. Saim Ülgen için bkz; Semavi Eyice, "Ali Saim Ülgen" Türk Kültürü, Ankara 1963, S.6, s.24-28; Hasan Rıza Ergezen "Y.Mimar A. Saim Ülgen" Arkitekt, İst 1963, S.311, s.87-88; Rifki Melul Meriç, "Kaybettiğimiz A.Saim Ülgen" Türk Sanatı Araştırmalı I, Güzel Sanatlar Akademisi., İstanbul 1963, s.787; Semavi Eyice, "Ülgen Ali Saim" Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul 1993, C.7, s.335-336; Erdem Yücel, "XX: Yüzyılda Klasik Türk Mimarisi Üzerine eğilmiş Türk Mimarı: Mimar Ali Saim Ülgen" Bizim Anadolu Gazetesi (5.7.1971) ; Erdem Yücel,(2004). Restoratör mimarlardan Y.Mimar Ali Saim Ülgen, Yapı, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul 2004, S. 270, s.55-58.

Süreyya Yücel Vakıflar Fen Heyeti ile, 15.10. 1944

Süreyya Yücel'in restorasyonunda görev aldığı yapılardan Selçuk İsa Bey Camii

Orhan Çapçı, eski Genel Müdürle sorunlar yaşayan S. Yücel'i yeterince tanııyordu. Kendisine Ege Bölgesi'ndeki restorasyonları üstlenip üstlenmeyeceğini sormuş, o da olumlu yanıt vermiştir. Bu yüzden Aydın'a yerleşerek, Aydın Bey Camisi ve Nazilli Çarşı Camisi başta olmak üzere oradaki cami ve vakıf eserle-

rinin yenilenmesinin yanı sıra Aydın Buzhane ve Çarşı tesislerini yapmıştır (1952). Bu sırada şeker hastalığı nüksedince İstanbul'a dönmek zorunda kalmış ve daha önce Ekrem Hakkı Ayverdi ile birlikte restore ettiği Vakıf Guraba Hastanesinde uzun süre tedavi görmüştür.

Süreyya Yücel'in Ege Bölgesinde çalıştığı dönemden Denizli'deki bir şantiyesi

Orhan Çapçı, Aydın'daki çalışmalarından ötürü kendisini yakından tanımış ve Manisa'nın önemli anıtların restorasyonunu, sağlığı elveriyorsa yapmasını istemiştir. Bunun üzerine iki yılı aşkın bir süre Manisa'da kalarak mimari çalışmalarını orada sürdürmüştür. Muradiye Külliyesi başta olmak üzere Sultan Camisi, Ulu Cami, Çeşnigir Camisi, Manisa Dilşeker Hamamı ile Manisa Müzesi olarak kullanılan Muradiye Medresesini, İzmir Yapıcıoğlu Salih Paşa Camisi, İzmir Tepecik Camisi, İzmir Kemeraltı Camisi, Balıkesir Yıldırım Camisi, Balıkesir Balya'da Reşadiye Camisi, Balıkesir Burhaniye'de Hacı Ahmet Camisi, Balıkesir İbrahim Ağa Mescidi, Çanakkale Bigadiç Evliya Camilerini onarmıştır. Ayrıca yapımına başlanan Vakıf İş Hanınının kontrol mimarlığını üstlenmiştir (Yücel 1964:88-90, Yücel 1968: 207-214).

Manisa'daki görevi tamamlandıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve Marmara Bölgesi'ndeki restorasyon çalışmalarına girişmiştir. Bunların başında da Bursa Ulu Camisi ile Yeşil Cami Külliyesi gelmektedir. Ulu Camiyi restore ederken ilginç bir olayla karşılaşmıştır.

Ulu Cami portalı, yenilenmek amacıyla rölöveleri yapıldıktan sonra taşlar numaralanarak yerlerinden sökülmüştü. Bu sırada müteahhit ikinci ihaleyi alamayınca portalin rölövelerini vermekten kaçınmıştır. Bunun üzerine restorasyon planı ve çizimleri elinde olmamasına rağmen ana kapıyı orijinaline uygun olarak eski taşlarının yardımıyla yenilemiştir. Onun dışında İznik Yeşil Camisi, yangın geçiren

Kapalıçarşı, Orhan Camisi, Söğüt Ertuğrul Gazi Türbesi, Çanakkale Çardak Gazi Yakup Camisi, Gelibolu Camisi, İmroz Camisi, Balıkesir Yıldırım Camisinin de onarımlarını yapmıştır. 6-7 Eylül olaylarında zarar gören Sirkeci, Samatya, Kazlıçeşme ve Bakırköy'deki Rum ve Ermeni kiliselerinin onarımını yapmıştır.

Restorasyon çalışmalarının yanı sıra Beykoz'daki Karakulak ve Taşdelen Vakıf su tesislerini 1949-1950 yıllarında modern biçimde yenilemiştir (Konyalı 1967: 3145-3146). Bunlardan Taşdelen su tesislerini yaparken heyelan nedeniyle suyun kaybolma tehlikesiyle karşılaşmış ve bunu önlemiştir. Karakulak suyu içerisine karışan Deli Osman Suyu tünellerle birbirlerinden ayrılmıştır. Tarihi kaynaklardan öğrendiğim kadarıyla Karakulak suyu tarihte Osmanlı padişahlarının kahveleri için özel olarak getiriliyordu.

Süreyya Yücel restorasyon çalışmalarının yanı sıra önce de belirttiğim gibi Aydın Buzhane ve Çarşı Tesisleri, yakın tarihlerde yıktırılan Balıkesir Vakıf Kervan Oteli, İzmit Vakıf İş Hanınının da kontrol mimarıdır. Üsküdar'da Nasuhi Bilmen evi, Teşvikiye'de İsmet Büyükbayraktan evi, Sezai Demirel evi ve mağazası ile Cerrahpaşa Tıp Fakültesinin genişlemesi nedeniyle yıkılan Davutpaşa İşkesindeki kendi evinin planlarını çizmiş, yapımlarını üstlenmiştir.

Restoratör olarak mesleğini başarılı şekilde sürdürdüğünü rahatça söyleyebilirim. Ancak en büyük eksikliği anı-

larını ve restorasyonlarını yaptığı eserleri yayınlamayıdır. Bunun nedenini şöyle açıklamıştı; “yaptığım eserler ortada, yazmağa ne gerek var”!.. Sanırım en büyük yanılığsı da pek çok kişinin yaptığı gibi buradan kaynaklanmaktadır. Yalnızca mesleğinin ilk yıllarına ait Mimar dergisinde iki küçük tanıtım yazısına rastlayabildim.

Süreyya Yücel uzun yıllar çektiği şeker hastalığından ötürü Vakıf Guraba Hastanesinin raporu doğrultusunda malülen, 37 yıl 8 ay görev yaptıktan sonra, 14 Eylül 1966 yılında emekliye ayrılmış, 10 Nisan 1970’de geçirdiği kalp krizini atlatamayıarak yaşama veda etmiş, Zincirlikuyu’daki aile mezarlığına gömülmüştür.

Kaynakça

- Anonim (1970) Süreyya Yücel, *Arkitekt*, S.338, İstanbul,s.94.
- Anonim (1976) Yücel Süreyya mad, *Meydan Larousse*, Ek Cilt, İstanbul, s.924.
- Anonim (1987) Yücel Süreyya mad. *Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi*, C.15, İstanbul, s.9257.
- Anonim (1985) Yücel Süreyya mad, *Büyük Meydan Larousse*, C.20, İstanbul, s.12655.
- Anonim,(1994) Ayverdi, Ekrem Hakkı mad. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*,C.1, İstanbul: Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı,s.498–499.
- Anonim (1995) Yücel Süreyya mad., *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul:Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, C.8, s.484-485.
- Çetintaş, S. (1944) Mimar Kemalettin: mesleği ve Sanat Ülküsü, *Güzel Sanatlar*, S.5, İstanbul, s.160-173.
- Çobanoğlu, A.Vefa-Özkan Ertuğrul (2002) Kemalettin Bey mad. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.25, İstanbul,s. 230-231.
- Eğeli,Vasfi (1946) Mimar Nihat Nigizberk, *Arkitekt*, S.169-170, İstanbul, s. 44–45.
- Ergezen, H.Rıza (1963) Y.Mimar A. Saim Ülgen, *Arkitekt*, S.311, İstanbul, s.87–88.
- Ergün,Ö.-Metin Keskin (1994) Mimar Kemalettin ve yapıtları, *Arkitekt*, S.413, İstanbul, s.60-75.
- Eyice, Semavi (1963) Ali Saim Ülgen, *Türk Kültürü*, S.6, Ankara, s.24–28.
- Eyice,S. (1995) Ülgen Ali Saim, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*,C.7, İstanbul, s.335-336.
- Gerçek, F. (1999) Türk Müzeciliği, Ankara: Kültür Bakanlığı. *İlk Mektep Planları Albümü*, Maarif Vekâleti İlk Tedrisat Dairesi, Ankara 1933.
- Kiper, F. (1945) *Afyon Karahisar Valilik Notlarından Birkaç Hatıra*, İstanbul.
- Koçu, R.E. Ayverdi Ekrem mad. *İstanbul Ansiklopedisi*, C.3,İstanbul s.1663.
- Konyalı,İ.H. Koca Sinan’ın Ahır Yapılan Son Eseri, *Tan Gazetesi* (7, 4. 1938).
- Konyalı,İ.H. Şemsi Paşa Külliyesi, *Yeni İstanbul Gazetesi* (3.1.1967 – 4.1.1967).
- Konyalı,İ.Hakkı (1967) Osmanlı padişahlarının İçtiği Şifalı Su: Karakulak, *Tarih Konuşuyor*, S.39, İstanbul, s.3145–3146.
- Konyalı, İ.H. (1976) *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, C.I, İstanbul.
- Kömürcüoğlu, Asım (1947) Mimar Alaettin Özaktaş İçin, *Arkitekt*, S.189-190, İstanbul, s.221–222.
- Meriç,R.Melul (1963) Kaybettiğimiz A.Saim Ülgen, *Türk Sanatı Araştırmah I*, İstanbul: Güzel Sanatlar Akademisi, s.787.
- Önder, M. (1973) Atatürk ve Müzeler, *Türkiyemiz*, Ak Yayınları, İstanbul,S.11, s.3
- Söylemez, H. (2001) Yunan’lıları Çökerten Kadın, *Aksiyon*, s.355, İstanbul, s.8–11.
- Yavuz,Y.(1981) *Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*, Ankara.
- Yavuz,Y. (1995) Mescid-i Aksa ve Mimar Kemalettin, *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, III*, Ankara, s.471-485.
- Yücel, E. (1964) Manisa Muradiye Camii Restorasyonu, *Arkitekt*, S.15, İstanbul, s.88–90.
- Yücel,E. (1968) Eğeli Vasfi mad. *İstanbul Ansiklopedisi*, C.IX, İstanbul, s.4955-4956.
- Yücel,E. (1968) Manisa Muradiye Camisi, *Vakıflar Dergisi*, S.7, İstanbul 1968, s.207.
- Yücel,E. (1969) Şemsi Paşa Külliyesi, *Arkitekt*, S.336, İstanbul, s.157–160.
- Yücel,E. XX: Yüzyılda Klasik Türk Mimarisi Üzerine eğilmiş Türk Mimarı: Mimar Ali Saim Ülgen, *Bizim Anadolu Gazetesi* (5.7.1971).
- Yücel, E. XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarları (1875–1947) Alaettin Özaktaş, *Bizim Anadolu Gazetesi* (17.8.1971).

- Yücel,E. XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarları; Süreyya Yücel, *Bizim Anadolu Gazetesi* (31.8.1971).
- Yücel, E. Mimar Ali Talat Bey 1869–1922), *Bizim Anadolu Gazetesi*, (14.9.1971)
- Yücel, E. (1980) Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslubunu Sürdüren Restoratör Mimarlar, *I. Milli Türkoloji Kongresi, Tebliğler*, İstanbul.
- Yücel,E. (1994) Egeli Vasfi mad, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı, s.135-136.
- Yücel, E. (1998) Vakıflarda Onarım Çalışmalarını Yürüten Mimarlar, *Vakıflar Dergisi*, İstanbul, S.XXVII, s. 231- 240.
- Yücel, E. (1999) *Türkiye’de Müzecilik*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Yücel,E. (2004) Restoratör mimarlardan Y.Mimar Ali Saim Ülgen, *Yapı*, S.270, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, s.55-58.
- Yücel,E. (2004) Restoratör Mimarlardan Süreyya Yücel, *Yapı, Yapı Endüstri Merkezi*, S.272, İstanbul, s.83-86.
- Yücel,E. (2004) Restoratör Mimarlardan Cahide Tamer, *Yapı*, S.277, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, s.91–94.
- Yücel, E.(2005) Cumhuriyetten Günümüze Restoratör Mimarlar, *60 Yaşında Sinan Genim’e Armağan Makaleler*, İstanbul, s.730–749.
- Yüksel, A. (1988) Türk Mimari Tarihi Araştırmacılığı ve Ekrem Hakkı Ayverdi, *Vakıflar Dergisi*, S. XX, s.483–487.
- Yüksel, İ.A. (1991) Ayverdi, Ekrem Hakkı mad. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,C.4, İstanbul, s.25.